

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРОТИРІЧЧЯ ЯК ЕМПІРИЧНИЙ ПОКАЗНИК КОНСТРУКТИВНОЇ КОНФЛІКТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Б.О. Бортун

Національний технічний університет України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського», bortun.bohdan@gmail.com

Науковий керівник: доктор психологічних наук, професор Н.Ю. Волянюк

Сучасна наука про конфлікти ґрунтується на положенні про те, що поряд із негативною роллю, вони мають значний конструктивний потенціал. Безперечно, це можливо лише за умови позитивного сприйняття конфлікту і оволодіння знаннями і навичками з його конструктивного вирішення, врегулювання. Проте, численні дослідження, пов'язані з проблемами конфлікту, «підживлюють» здебільшого внутрішні передумови та прояви деструктивної конфліктності. Тимчасом конструктивна конфліктність є недостатньо висвітленою в наукових студіях.

Аналіз категорійного ряду родових дефініцій поняття «конструктивна конфліктність» дозволяє зробити висновок про те, що у науковому знанні накопичено великий обсяг матеріалу із розуміння семантично близьких конструктивів, а отже назріла можливість побудови цілісного уявлення про сутність досліджуваного феномену.

Конструктивну конфліктність варто розглядати у «вузькому» та «широкому» значенні.

У першому розумінні, позначимо його як «вузьке», конструктивну конфліктність будемо розглядати як елементарне, однокомпонентне явище, що має реалізацію в позитивному налаштуванні на успішне вирішення конфлікту. За такого розуміння розглядати структуру конструктивної конфліктності немає жодного сенсу, бо вона тут виступає елементарним явищем. У ньому не змішані інші самостійні психологічні феномени, наприклад: цінності, мотивації, когнітивні, емоційні, вольові процеси або будь-які інші психологічні характеристики.

«Широке» розуміння конструктивної конфліктності створює принципово інші методологічні засади для її операціоналізації. За такого підходу будь-які індивідуально-психологічні ознаки особистості, що пов'язані зі здатністю і готовністю людини попереджати і вирішувати конфлікти, залучені у структуру цього гіпотетичного конструкту.

У межах зазначеного підходу вважаємо можливим розуміння конструктивної конфліктності як інтегративної здатності особистості до розгорнутої категоризації предмету конфлікту, рефлексії його наслідків, генерування нових сенсів у конфліктній ситуації, трансформації будь-якого протиріччя в позитивне русло, контекстуального визначення ефективної стратегії поведінки та сталого самоконтролю.

Враховуючи особливості тлумачення конструктивної конфліктності необхідно конкретизувати зміст здатності до трансформації будь-якого протиріччя в позитивний бік.

Традиційно поняття конфлікту пов'язане з поняттям протиріччя: конфлікт це процес різкого загострення протиріччя і боротьби двох або більше сторін-учасників у вирішенні проблеми, що має особисту значущість для кожного з її учасників. Тут конфлікт виступає як стадія розвитку протиріччя, його найвищий ступінь. Це мабуть, найбільш широко представлена в літературі точка зору. Разом з тим, пропонується розуміння конфлікту не як стадії розвитку протиріччя, але як способу його вирішення. Іншими словами, конфлікт розглядається в якості інструменту вирішення протиріччя.

Аналіз показав, що існують три варіанти усунення протиріччя – припинення, вирішення і трансформація. Кожний варіант вирізняє не лише відмінна концептуальна основа конфлікту, але й специфічний вид втручання.

Теоретики школи припинення і врегулювання конфліктів розглядають усунення протиріччя з позиції застосування сили, внаслідок існуючих відмінностей в цінностях та інтересах всередині груп і між ними. Схильність до насильства виникає на ґрунті існуючих інститутів і відносин, що історично склалися, а також принципів розподілу влади. На думку, Х. Майалла, вирішити

такі конфлікти неможливо: у кращому разі їх можна регулювати або стримувати. Врегулювання конфліктів – це мистецтво обирати такі форми втручання, які дозволяють усунути розбіжності і незгоди. Це також мистецтво створення ефективних інститутів, які направляли б неминучі конфлікти в позитивне русло [2].

На противагу цьому, теоретики школи вирішення конфліктів, відкидають їх розгляд з точки зору силової політики, стверджуючи, що якщо допомогти учасникам конфлікту вивчити, проаналізувати, поставити під сумнів власні позиції і інтереси, з'явиться шанс вийти за межі конфлікту. Задля вирішення конфліктів на перший план виходить втручання компетентних, але не наділених владою третіх сторін, які неофіційно працюють зі сторонами конфлікту, щоб допомогти їм по новому поглянути на нього і почати будувати нові взаємовідносини. Вони намагаються з'ясувати, в чому саме приховані реальні причини конфлікту і віднайти творчі рішення. Вирішення конфліктів допомагає сторонам перейти від «нульового» результату, тобто деструктивної моделі, до конструктивного вирішення. Основні зусилля представники школи вирішення конфлікту спрямовують на розробку ефективних, привабливих для всіх учасників способів його вирішення [3].

Перед тим, як здійснити аналіз позицій теоретиків школи трансформації конфліктів, слід розглянути поняття «трансформація». У перекладі з латинської «трансформація» означає перехід у нову форму, перетворення. Відомо, що трансформація є однією із фундаментальних категорій світобачення. Психологія без перебільшення є наукою про трансформацію психіки. Безперервне, прогресивне перетворення психіки зумовлене, з одного боку, природними психофізіологічними процесами дозрівання і зростання особистості, з іншого – впливом соціального оточення і складної системи відносин. Рефлексія змін в системі відносин неминуче вимагає пристосування особистості до них, запускаючи процеси адаптації і коадаптації. Інакше, трансформація психіки відбувається в антропогенезі безупинно і несе в собі зміни мислення, свідомості, мотивації, світогляду, віри (як вищої цінності) [1].

Сформульоване розуміння трансформації психіки загалом і трансформації свідомості та поведінки особистості, зокрема, може бути застосовано, на наш погляд, до розуміння проблеми трансформації протиріч у позитивне русло.

Теоретики школи трансформації конфліктів вважають, що переформатування позицій та пошук взаємовигідних рішень не є достатнім для позитивного вирішення конфліктної ситуації. Структура сторін конфлікту та їхні стосунки відображають конфліктність взаємовідносин, які виходять за межі будь-якої локальної ситуації. Саме тому їхня трансформація, тобто процес перетворення взаємовідносин, інтересів, дискурсів є надзвичайно необхідною [2].

Вчені, які працюють в традиції трансформації, зазначають, що конфлікти можуть бути зіткненні в певному колі, або ж виходити на сприятливу спіраль розвитку. Вони можуть розширюватися (включати нові питання), поширюватися (збільшувати коло учасників конфлікту), загострюватися (збільшувати кількість жертв). Але вони можуть бути трансформовані, якщо їхні сторони змінюють свої позиції і висувають перед собою нові цілі, які сприяють налагодженню стосунків і структурним змінам [3].

Трансформація вимагає всебічного підходу, за якого пріоритетом є не посередництво зовнішніх сторін, а надання підтримки особистості або ж групам всередині конфлікту. Трансформація конфліктів, на думку Дж. Ледера, повинна включати повагу і підтримку людських та культурних ресурсів, що наявні в конкретній ситуації [4]. Вона репрезентує собою поступальний процес, що вимагає реалізації низки маленьких або великих кроків, а також конкретних заходів.

Несумісність, яка виникає між учасниками конфлікту, асиметричність їх відносин може бути усунена за рахунок вірного, об'єктивного, повного уявлення основних рушійних сил процесу трансформації.

Згідно Р. Вяюрюнена, трансформація може відбуватися: а) по лінії внутрішніх змін сторін конфлікту; б) видозміни проблем, у зв'язку з якими

виник конфлікт; в) зміни норм або правил, встановлених у конфлікті; г) трансформації всієї структури взаємовідносин [5].

Динаміка трансформації протиріч у позитивне русло залежить від здатності особистості йти на конструктивний компроміс, на приглушення актуальності проблем, що викликали конфлікт, розгрупування або групування проблем, зміну точок зору, зміну намірів, зміну жестів. Практика зацікавленості, зосередженості може трансформувати злість, біль, ненависть у співчутті, радість, любов. Інакше, трансформація будь-якого протиріччя в позитивний бік, вимагає глибокого розуміння себе і свого співіснування, своїх взаємовідносин з іншими.

Важливим в процесі актуалізації конструктивної конфліктності є врахування факторів трансформації проблем, що пов'язані з позиціями сторін у ключових питаннях конфлікту, як вони змінюють оцінку або формулювання цих позицій, якщо прагнуть досягти компромісу або вирішити конфлікт.

Отже, під трансформацією будь-якого протиріччя в позитивний бік слід розуміти безперервний процес прогресивного перетворення, видозміни поведінки та поглядів учасників конфлікту.

Література:

1. Солдатова, Е.Л. Психология развития и возрастная психология. Онтогенез и дизонтогенез. Ростов-на-Дону : Изд-во «Феникс», 2004. 384 с
2. Майалл Хью Трансформация конфликтов: комплексная задача // www.berghof-handbook.net. Режим доступу: https://www.berghof-foundation.org/fileadmin/redaktion/Publications/Handbook/Articles/russian_miall_handbook.pdf
3. Azar E., Burton J.W. International Conflict Resolution: Theory and Practice. Boulder : Lynne Rienner and Wheatsheaf. 1986.
4. Lederach J.P. Preparing for Peace: Conflict Transformation Across Cultures. NY: Syracuse UP. 1995.
5. Vārynen R. (ed.) To Settle or to Transform? Perspectives on the Resolution of National and International Conflicts // New Directions in Conflict Theory: Conflict Resolution and Conflict Transformation. London: Sage. 1991. P. 1–25.